

# Doorontwikkelagenda COVID-19 herstel- en nazorg

Versie september 2023

Platform kennisuitwisseling COVID-19 herstel- en nazorg.

## *De 8 thema's van de Doorontwikkelagenda COVID-19 herstel- en nazorg versie september 2023*

### Inleiding

Sinds de start van de Coronapandemie is er geleidelijk aan meer inzicht gekomen in het bestaan van een nasleep van de COVID-19 infectie voor een groep patiënten. De meeste kinderen en volwassenen, die een COVID-19 infectie doormaken, herstellen binnen een aantal dagen tot weken spontaan. Maar er is ook een grote, en nog steeds groeiende groep die na drie maanden nog steeds klachten heeft. Deze klachten zijn langdurig van aard, gaan vaak gepaard met beperkingen in het dagelijkse functioneren en zijn niet toe te schrijven aan een andere aandoening. Het Maatschappelijk Impact Team (MIT) heeft de inschatting gemaakt dat in Nederland ongeveer 90.000 mensen door klachten ernstig beperkt worden in deelname aan de samenleving<sup>1</sup>.

Deze groep heeft gemiddeld tussen de 10-15 klachten. De meest voorkomende klachten zijn: vermoeidheid, hoofdpijn, spierpijn, benauwdheid, druk op de borst, hartkloppingen, vergeetachtigheid, hersenmist, niet goed kunnen concentreren, slecht slapen, wazig zien, smaak- en reukverlies. In totaal zijn er ruim 200 symptomen beschreven<sup>2</sup>. Deze langdurige coronaklachten noemen we Long COVID, post-COVID of het Post-COVID-syndroom<sup>3</sup>. In de lijn met de Rijksoverheid gebruiken wij de term post-COVID.

Er is niet exact aan te geven hoeveel kinderen en volwassenen post-COVID hebben. Dit heeft te maken met de veelheid aan diffuse klachten, gebruik van wisselende definities, gebrek aan diagnostische test en de versnipperde registratie van deze patiënten. Uit eerder onderzoek bleek dat ten minste 1 op de 8 mensen langdurige (>3 maanden) klachten houden na een Coronabesmetting<sup>4</sup>. Onderzoek van dit jaar laat zien dat 1 op de 10 mensen klachten behoudt. Dit ondanks de mildere Omicron variant in een grotendeels gevaccineerde populatie<sup>5</sup>.

---

<sup>1</sup> <https://open.overheid.nl/documenten/c7f4b621-f6a5-4cf4-bee3-ddf039caf2a9/file>

<sup>2</sup> [https://www.thelancet.com/journals/eclinm/article/PIIS2589-5370\(21\)00299-6/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/eclinm/article/PIIS2589-5370(21)00299-6/fulltext)

<sup>3</sup> De definitie van de WHO wordt gevolgd. [Post COVID-19 condition \(Long COVID\) \(who.int\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/long-covid-19). Minimaal 3 maanden klachten na SARS-COV-2 infectie, die al 2 maanden duren en niet toegeschreven kunnen worden aan andere aandoening. Gepaard gaan met beperkingen in dagelijks functioneren en fluctuerend beloop hebben

<sup>4</sup> [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(22\)01214-4/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(22)01214-4/fulltext)

<sup>5</sup> <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2023.04.05.23288157v1>

## Platform kennisuitwisseling COVID-19 herstel- en nazorg

Met bovenstaande in gedachte is met steun van ZonMw in januari 2023 het 'Platform kennisuitwisseling COVID-19 herstel- en nazorg' opgericht (projectnummer: 10430302240002). De doelen van dit Platform zijn:

1. Gestructureerd bijeenbrengen van organisaties die binnen Nederland actief zijn op het gebied van herstel- en nazorg van mensen met post-COVID;
2. Bijdragen aan onderlinge afstemming, het uitwisselen van kennis en het delen van goede voorbeelden;
3. Gezamenlijk in kaart brengen van de belangrijkste uitdagingen en ontwikkelpunten: in de vorm van een doorontwikkelagenda;
4. Agenderen van gezamenlijk gedefinieerde uitdagingen die nog niet worden aangepakt.

Het Platform bestaat uit een kerngroep van FMS, NHG, NFU, PostCovid NL, Long Covid Nederland, C-Support en de Long Alliantie Nederland (LAN). De kerngroep geeft richting aan het Platform en regisseert bijeenkomsten van het Platform. Tevens is de kerngroep verantwoordelijk voor het op- en bijstellen van de doorontwikkelagenda en het signaleren van zaken die buiten het Platform opvolging behoeven. Inmiddels nemen mensen vanuit meer dan 25 organisaties deel aan de overleggen van het Platform. C-Support en LAN initiëren en faciliteren het Platform.

## Doorontwikkelagenda COVID-19 herstel- en nazorg

Een van de doelen van Platform kennisontwikkeling COVID-19 herstel- en nazorg is het opzetten van een doorontwikkelagenda. Het Platform stelt een doorontwikkelagenda COVID-19 herstel- en nazorg op en actualiseert deze periodiek. De doorontwikkelagenda bevat thema's waarvan het Platform kennisuitwisseling COVID-19 herstel- en nazorg vindt dat actie nodig is om de situatie voor patiënten te verbeteren.

Van belang is te benadrukken dat post-COVID zowel kinderen, volwassenen en ouderen treft. Waar in dit document over 'patiënten of mensen met post-COVID' wordt gesproken, worden dan ook zowel volwassenen, kinderen en ouderen bedoeld.

De doorontwikkelagenda biedt de mogelijkheid tot samenwerking tussen platformdeelnemers én organisaties die (nog) niet deel uitmaken van het Platform. Ook kan bekeken worden of thema's binnen de doorontwikkelagenda voldoende worden opgepakt binnen de huidige ontwikkelingen. Zo niet, dan kan er gericht steun worden gevraagd aan andere instanties en organisaties om deze alsnog in te bouwen en/of op een andere manier invulling aan te geven.

### Ontwikkeling van de doorontwikkelagenda

Om tot de doorontwikkelagenda te komen zijn de deelnemers aan het Platform in maart en april 2023 online bijeengekomen. Ook heeft een groot aantal platformdeelnemers een vragenlijst ingevuld over de grootste uitdagingen en knelpunten op het gebied van COVID-19 herstel- en nazorg, alsmede de mogelijkheden voor het versterken van de onderlinge kennisdeling. In mei 2023 was de eerste fysieke bijeenkomst van het Platform. Gesproken is over het versterken van de kennisuitwisseling en wat de belangrijkste uitdagingen en ontwikkelpunten zijn. In juni is op grond van alle input, besprekingen en

schriftelijke reacties een conceptversie van de doorontwikkelagenda opgesteld, welke als leidraad kan dienen om na te gaan of er door alle betrokken partijen aan de belangrijkste ontwikkelpunten (in gezamenlijkheid) wordt gewerkt.

## De wereld staat niet stil, er is veel gebeurd in de afgelopen maanden

Tijdens de ontwikkeling van de doorontwikkelagenda is er de afgelopen periode ook veel gebeurd door andere gremia als het Platform kennisuitwisseling COVID-19 herstel- en nazorg omtrent het post-COVID dossier. Enkele van deze belangrijke ontwikkelingen verdienen het om extra bij stil te staan.

Zo is er in juni 2023 de Tweede Kamerbrief<sup>6</sup> verschenen waarin Minister Kuipers de beleidsvoornemens aankondigt om een groot onderzoeksprogramma op te stellen en het oprichten van een expertisenetwerk. In dezelfde maand heeft het Maatschappelijk Impact Team een overzichtelijk advies opgesteld over de maatschappelijke gevolgen van post-COVID, waarin stond weergegeven dat de (medische en maatschappelijke) kennis over post-COVID gebrekkig en gefragmenteerd terecht komt bij zowel professional als patiënt<sup>7</sup>.

Het ZonMw programma 'onderzoeks- en expertisenetwerk post-COVID<sup>8</sup>' met de daarbij behorende tweedaagse collaboratieve workshop om samenwerking te stimuleren, sluit eveneens nauw aan bij de wensen die geuit worden in de door het Platform ontwikkelde doorontwikkelagenda. Dit programma wordt ingezet op de ontwikkeling van een landelijk onderzoeks- en expertisenetwerk voor post-COVID om zo de onderzoek infrastructuur te versterken en te bespoedigen van de doorgeleiding van (nieuwe) kennis naar de post-COVID patiëntenzorg.

Deze ontwikkelingen stemmen ons hoopvol. Het is bemoedigend om te zien dat de oprichting en de bijeenkomsten van het Platform hebben bijgedragen aan de beleidsvorming en samenwerking tussen zowel onderzoek, stelselpartijen en praktijk. De gezamenlijke gesprekken en de open houding van alle betrokken partijen gedurende dit proces wordt dan ook zeer gewaardeerd.

---

<sup>6</sup> <https://open.overheid.nl/documenten/a0c88f63-b763-4e45-959e-36115af55a69/file> (kenmerk 3596035-1048185-PDCZ).

<sup>7</sup> <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/06/19/mit-advies-maatschappelijke-gevolgen-van-long-covid>

<sup>8</sup> <https://www.zonmw.nl/nl/subsidie/onderzoeks-en-expertisenetwerk-post-covid>

## De thema's opgepakt in trajecten en subsidieronden

De in juni opgestelde doorontwikkelagenda bestaat uit acht thema's, waarvan er vijf aandacht krijgen in de in gang gezette trajecten, waaronder het ZonMw programma 'onderzoeks- en expertisenetwerk post-COVID'. Wij roepen deelnemers aan de collaboratieve ZonMw workshops dan ook op om onderstaande thema's voldoende in te bouwen in de definitieve subsidieaanvragen.

Het Platform kennisuitwisseling COVID-19 herstel- en nazorg stelt zich beschikbaar om daar waar kan mee te denken en ruimte te bieden om met alle deelnemers tijdens platformbijeenkomsten in te lichten over lopende trajecten en/of te sparren over lopende vraagstukken.

De in gang gezette thema's zijn:

- 1. Postinfectieuze paraatheid: heldere brede aanpak bij nieuwe uitbraken van infectieziekten**
- 2. Bouw de infrastructuur voor post-COVID versneld op**
- 3. Versterk het onderzoek en maak dit onderdeel van de infrastructuur post-COVID**
- 4. Versterk de zorg- en hulpverlening: ontwikkel en implementeer een interdisciplinair transmuraal zorgpad post-COVID**
- 5. Centraliseer de informatie voor patiënten en zorgverleners**

Het is goed dat deze acties en thema's opgepakt worden en tegelijkertijd is het van belang dat het Platform deze ontwikkelingen blijft volgen.

## De ontwikkelpunten die nog extra aandacht vragen

De thema's die naar de mening van het Platform nog meer aandacht verdienen en niet of onvoldoende zullen worden opgevangen in de lopende ZonMw subsidieronde en/of VWS beleidsvoornemens zijn:

- 6. Herkenning, erkenning en bewustwording**
- 7. Maak meer gebruik van elkaars expertise en scholingen, en**
- 8. Goede informatievoorziening op het gebied van nieuwe interventies.**

Het Platform zal aan zijn deelnemers vragen eveneens aandacht te schenken aan deze thema's. Hiervoor zal het Platform in 2024 verdere invulling geven.

## De 8 thema's van de doorontwikkelagenda

Op de volgende pagina's staat een verdere uitwerking van de acht thema's, zoals besproken in juni 2023 door het Platform kennisontwikkeling COVID-19 herstel- en nazorg voor de concept doorontwikkelagenda.

### **Ad 1) Postinfectieuze paraatheid: heldere brede aanpak bij nieuwe uitbraken van infectieziekten**

Mede door klimaatverandering en groei van de wereldwijde bevolking is de verwachting dat er meer en vaker uitbraken van infectieziekten zullen optreden, zowel landelijke epidemieën als wereldwijde pandemieën. Dit kunnen bestaande infectieziekten zijn (zg. re-emerging, TBC, mazelen, kinkhoest, hepatitis), of nieuwe infectieziekten zijn (zg. emerging infectieziekten, zoals MERS, SARS-CoV1 en 2, aviaire influenza en Zika), of een combinatie hiervan (epidemiologische verheffing van het RSV virus tijdens de pandemie).

Deze epidemieën en pandemieën zullen logischerwijs ook postinfectieuze klachten tot gevolg hebben. Daarom is het van groot belang om een heldere en brede aanpak van postinfectieuze klachten gereed te hebben. Deze klachten blijven bestaan bij een specifieke groep mensen die een infectieziekte heeft doorgemaakt, ook wel bekend als post-acute infectiesyndromen (PAIS). Het Platform erkent de overeenkomsten in symptomen en klinische kenmerken tussen de diverse PAIS, ongeacht de specifieke ziekte, wat wijst op mogelijke gemeenschappelijke oorzaken.

Als er gesproken wordt over paraatheid voor bestaande en nieuwe infectieuze ziekten, dient er daarom ook altijd aandacht besteed te worden aan de fase na de uitbraak.

### **Ad 2) Bouw de infrastructuur voor post-COVID versneld op**

Helaas is er een aanzienlijk aantal mensen dat post-COVID heeft ontwikkeld en structurele behoefte heeft aan extra ondersteuning en zorg. In de brief aan de Tweede Kamer d.d. 7 juni jl. wordt ingegaan op het beschikbaar stellen van financiering voor een expertisenetwerk dat kennisdeling en wetenschappelijk onderzoek faciliteert<sup>9</sup>. Dit is een belangrijke stap in de goede richting. De zorg voor post-COVID patiënten behoeft echter ook een goede infrastructuur en die is momenteel nog niet afdoende gewaarborgd. Deskundigheid en kennis over post-COVID en post-acute infectiesyndroom (PAIS) in zijn algemeenheid is gefragmenteerd en beperkt aanwezig.

Op dit moment is de kennis over behandeling van post-COVID beperkt. Het betreft een nieuw ziektebeeld waarover nog veel onduidelijk is. Er zijn diverse onderzoeken gestart, maar de resultaten hiervan laten nog op zich wachten. Als aanvulling op de huidige richtlijn voor langdurige klachten na COVID-19 die door NHG, FMS en LAN is ontwikkeld, kunnen praktische handreikingen behulpzaam zijn bij het delen van praktijkervaringen en/of actuele wetenschappelijke ontwikkelingen. Goede verspreiding van deze handreikingen onder de relevante doelgroepen is daarbij van belang.

Op dit moment wordt er gewerkt aan structurele voorzieningen voor dit blijvende probleem. Idealiter zullen alle patiënten met post-acute infectiesyndromen (PAIS) hiervan kunnen profiteren.

---

<sup>9</sup> <https://open.overheid.nl/documenten/a0c88f63-b763-4e45-959e-36115af55a69/file> (kenmerk 3596035-1048185-PDCZ).

Het overgrote deel van de post-COVID patiënten heeft zorg die geboden kan worden in de eerstelijns zorg. Een relatief kleinere groep zal een beroep moeten doen op de tweede- en derdelijns zorg. De structurele voorzieningen dienen dit te faciliteren.

Momenteel bezoeken patiënten met ernstige post-COVID klachten gemiddeld zeven soorten behandelaren verspreid over de verschillende lijnen<sup>10</sup>. Diverse patiënten ervaren daarbij onvoldoende regie door zijn of haar zorgverlener en de inzet van casemanagers kan van toegevoegde waarde zijn.

Veel behandelaren zijn onvoldoende bekend met de complexe klachten die post-COVID met zich meebrengt. Dit geldt vooral voor behandelaren die maar een beperkt aantal patiënten met post-COVID zien. Juist vanwege het complexe beeld met vergaande beperkingen op verschillende domeinen is een integrale benadering van de klachten noodzakelijk. De zorgkosten zijn voor maatschappij én patiënt fors. Ondanks die uitgaven leidt dat niet in alle gevallen tot de benodigde ondersteuning en herstel. 18% van de post-COVID patiënten blijkt bijvoorbeeld, ondanks of deels als gevolg van herstellingszorg, verder achteruit te gaan in gezondheid<sup>11</sup>. De organisatie van de zorg van zowel eerstelijns zorg als gespecialiseerde tweede- en derdelijnszorg dient daarom zo efficiënt mogelijk te worden ingericht.

Zorgverzekeraars hebben een zorgplicht op het gebied van herstel- en nazorg na COVID-19. Het Platform is benieuwd hoe de zorgverzekeraars (en mogelijk ook de inkomensverzekeraars) adequate invulling zullen geven van deze zorgplicht en welke visie, met activiteiten en tijdpad daarbij horen.

### **Ad 3) Versterk het onderzoek en maak dit onderdeel van de infrastructuur post-COVID**

Zorg en onderzoek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Daarom is onderzoek een belangrijk onderdeel binnen de infrastructuur voor herstel- en nazorg voor post-COVID. Meerdere partijen zijn betrokken bij dit onderzoek.

Een sterk voorbeeld van de bundeling van krachten is de overkoepelende kennisagenda. Deze agenda heeft als doel:

- Het bundelen van onderzoek naar post-COVID dat momenteel op (inter-)nationaal niveau plaatsvindt. Betrokken partijen zijn onder andere de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU), het Instituut Verantwoord Medicijngebruik (IVM) en C-Support;
- Het geven van advies over welke behandelingen kansrijk lijken, en waar meer onderzoek gewenst is;
- Het formuleren van de belangrijkste kennishiaten die beantwoord dienen te worden in een overkoepelende kennisagenda. Betrokken partijen bij dit deel zijn onder andere de NFU, de FMS, het NHG en verschillende patiëntenorganisaties/groepen (Post-Covid NL, Kinderen met Long Covid en Long-Covid Nederland).

<sup>10</sup> [Rapport-Long-COVID-onderzoek-jaar-1-I-definitief.pdf \(c-support.nu\)](#)

<sup>11</sup> [www.c-support.nu/wp-content/uploads/2023/06/publiekssamenvatting-jaar-2-def.pdf](#)

In de brief aan de Tweede Kamer worden financiële middelen ter beschikking gesteld voor onderzoek binnen het expertisenetwerk<sup>12</sup>. Het Platform kennisdeling COVID-19 herstel- en nazorg vraagt hierbij aandacht voor:

- 1) Een breed opgezet onderzoeksprogramma dat aandacht heeft voor diagnostiek, (met onder andere diagnostiek, ontwikkeling van biomarkers), ontrafelen pathofysiologie, als ook behandelopties.
- 2) Patiëntregistratie zodat inzichtelijk wordt hoeveel patiënten kampen met deze ziekten, subgroepen te kunnen onderscheiden om ook passende zorg en ondersteuning te kunnen bieden.
- 3) Een toereikendere organisatie van de zorg, voor zowel kinderen als volwassenen. Bij de organisatie van de zorg is de samenwerking tussen verschillende domeinen (zorg, sociaal, werk) een belangrijk punt van aandacht. Met hierin behandelopties voor zowel de fysieke als mentale klachten. Aandacht voor zowel de eerste lijn, waar het merendeel van patiënten met post-COVID klachten worden behandeld, als ook de complexere patiënten die in de tweede lijn moeten worden behandeld.

#### **Ad 4) Versterk de zorg- en hulpverlening: ontwikkel en implementeer een interdisciplinair transmuraal zorgpad post-COVID**

Afhankelijk van de beschikbare expertise, financiering en lokale initiatieven is de zorg rondom post-COVID per regio anders georganiseerd. Dit maakt dat de mogelijkheden en toegang tot de zorg ook verschillen.

Er dient een helder landelijk interdisciplinair zorgpad post-COVID opgesteld te worden dat een uniforme basis van zorg beschrijft én voldoende ruimte biedt om deze route voor elke afzonderlijke regio en/of patiënt te verfijnen. De subsidie om tot dit zorgpad te komen is reeds gehonoreerd. Doel van dit zorgpad is het verhelderen en verbeteren van de transmurale zorgtraject(en) voor nieuwe en reeds bestaande post-COVID patiënten. De mens met post-COVID staat hierbij altijd centraal (kwaliteit van leven, zowel op het gebied van zorg als in de maatschappij). Eveneens moet rekening gehouden worden met de implementeerbaarheid, de haalbaarheid en borging van het zorgpad voor zorginstellingen en professionals. Dit zorgpad geeft praktische handreikingen op basis van de huidige best beschikbare kennis en zal een levend document zijn dat geactualiseerd kan worden op basis van de nieuwe beschikbare kennis.

Het interdisciplinaire zorgpad geeft richting voor 1<sup>e</sup>, 2<sup>e</sup> en 3<sup>e</sup> lijnszorg en de onderlinge verbindingen tussen deze lijnen. De meerderheid van de post-COVID patiënten kan zoals gezegd in de eerstelijnszorg geholpen worden, waardoor er in dit zorgpad veel aandacht moet zijn voor deze lijn. Daarnaast is het ook belangrijk dat er indien nodig tijdige en goed overwogen verwijzing naar de tweede of derde lijn kan plaatsvinden. Dit conform het principe van de juiste zorg op de juiste plek op het juiste moment.

Grofweg de volgende stappen zijn nodig om tot een implementeerbaar en haalbaar landelijk zorgpad te komen:

1. Voorbereidende fase: zorg voor eigenaarschap en commitment van alle betrokken partijen, waarbij eveneens het perspectief van de patiënt vroegtijdig wordt ingezet. Inventariseer en leer van (de ervaringen van) huidige zorgpaden en best practices, zowel op post-COVID (o.a. ACTION-studie en PINCOR studie) als op andere ziekten en aanpakken die een transmuraal karakter hebben (COPD, Parkinson en Chronisch Zorgnet).

---

<sup>12</sup><https://open.overheid.nl/documenten/a0c88f63-b763-4e45-959e-36115af55a69/fihle>  
<https://open.overheid.nl/documenten/a0c88f63-b763-4e45-959e-36115af55a69/fihle> (kenmerk 3596035-1048185-PDCZ).



2. Opstellen landelijk zorgpad: stel een landelijk interdisciplinair zorgpad vast dat ruimte biedt aan gewenste (regionale) verschillen met inspraak van alle betrokken partijen, waaronder ook de patiëntengroep. Maak gebruik van wat er al is, aangezien er al (transmurale) zorgpaden zijn opgesteld en good practices bestaan.
3. Ondersteun regio's bij de implementatie en borging van het zorgpad. Een structurele leeromgeving (met name uitwisseling tussen regio's) is gewenst om regio's te ondersteunen bij de vertaalslag van het zorgpad naar een regionale setting en het implementeren van het zorgpad in de huidige werksituatie.
4. Evalueer en actualiseer het transmurale zorgpad tijdig en continu.

### **Ad 5) Centraliseer de informatie voor patiënten en zorgverleners**

Mensen met aanhoudende klachten (en hun mantelzorgers) zoeken op verschillende manieren naar informatie. Het is van groot belang dat de informatie die men vindt van goede kwaliteit is. Platform kennisdeling COVID19 herstel- en nazorg pleit ervoor dat deze informatie zoveel mogelijk gecentraliseerd wordt aangeboden door een organisatie die zorgdraagt voor een kwalitatieve toetsing en die de informatie ook actueel kan houden.

De pagina op Rijksoverheid.nl is hiervoor een zeer geschikte vindplaats<sup>13</sup>. Hier wordt door een groot aantal organisaties samengewerkt zoals VWS, RIVM, C-Support en PostCovid NL. Op deze pagina kan informatie worden toegevoegd voor patiënten, ouders, mantelzorgers en zorgverleners.

### **Ad 6) Herkenning, erkenning en bewustwording**

De fase van de uitbraak van de pandemie ligt inmiddels achter ons. Hierdoor neemt de zichtbaarheid van COVID-19 in onze maatschappij af. Zo ook de maatschappelijke zichtbaarheid van patiënten die aanhoudende post-COVID klachten ondervinden. Een groot deel van deze patiënten is lang ziek en kan minder (en soms zelfs niet) deelnemen aan de samenleving. In het bijzonder gaat het om volwassenen die uitvallen van het werk en kinderen en jongvolwassenen die uitvallen van school. Uit een recent onderzoek van het UMCG blijkt dat 100.000 mensen langer dan een jaar ziek thuis zitten als gevolg van langdurige Coronaklachten. Dat kostte de werkgevers in Nederland per jaar ruim 8 miljard euro<sup>14</sup>.

Voor het welzijn van de patiënten zelf, voor hun naasten én voor de samenleving an sich is het van groot belang dat deze patiëntengroep herkend en erkend wordt; door de samenleving, de politiek, zorgverleners, werkgevers, scholen, en alle andere betrokkenen in onze maatschappij.

### **Ad 7) Maak meer gebruik van elkaars expertise en scholingen**

In de afgelopen jaren is door veel beroepsverenigingen geïnvesteerd in kennisoverdracht en scholingen van de achterban. Kennisdeling en scholing zijn en blijven belangrijk om zorgverleners en andere professionals (bijvoorbeeld in het sociaal domein) kennis te geven over post-COVID, inclusief de laatste wetenschappelijke- en praktijkinzichten.

Meerdere deelnemers van het Platform hebben de wens geuit om te verkennen of er een centrale plek kan komen waar een overzicht gegeven kan worden van de actuele scholingen voor de verschillende professionals. En waar te zien is aan welke toekomstige scholingen gewerkt wordt. Ook is het van belang

---

<sup>13</sup> <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19/luchtwegvirussen-zoals-griep-en-corona/post-covid>.

<sup>14</sup> [Langdurige uitval door coronavirus kost werkgevers miljarden \(nos.nl\)](#)

dat op bestaande vindplaatsen van scholingen voor professionals wordt verwezen naar het aanbod van andere professionals.

### **Ad 8) Goede informatievoorziening op het gebied van nieuwe interventies**

Een groot aantal mensen met post-COVID is - bij gebrek aan perspectief op herstel en vergaande gevolgen op het dagelijkse leven - naarstig zoekende naar methoden om klachten te verhelpen. Soms is de wanhoop groot. Het gevaar is dat mensen gebruik gaan maken van therapieën waarvan de (wetenschappelijke) toegevoegde waarde (nog) niet is bewezen en welke soms zelfs gevaarlijk kunnen zijn. Ook zorgverleners zijn zoekende. (Ouders van) patiënten kloppen dikwijls aan bij behandelaren voor advies, voorschrift of verwijzing voor bepaalde behandelingen die voor die aandoening niet zijn goedgekeurd. Het is daarom van belang dat er meer duiding komt over hoe om te gaan met deze nieuwe therapieën. Deze vraagstukken kunnen worden voorgelegd aan Adviespanel Innovatieve behandelingen Post-COVID, waarbij idealiter ook patiëntervaringen worden betrokken. De adviezen van het adviespanel kunnen vindbaar worden gemaakt voor belangstellenden.

## Bijlage:

### Samenstelling Platform kennisuitwisseling COVID-19 herstel-en nazorg

Aan bijeenkomsten van het Platform hebben de afgelopen periode (op persoonlijke titel) vertegenwoordigers deelgenomen die zijn voorgedragen vanuit de volgende organisaties:

#### **Kerngroep**

C-Support  
FMS (Federatie Medische Specialisten)  
LAN (Long Alliantie Nederland)  
Long COVID Nederland  
NFU (Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra)  
NHG (Nederlands Huisartsen Genootschap)  
PostCovid NL

#### **Platformgroep**

BPSW (Beroepsvereniging van professionals in sociaal werk)  
Chronisch ZorgNet  
Ergotherapie Nederland  
IQ Healthcare Radboudumc  
IVM (Instituut Verantwoord Medicijngebruik)  
Kinderen met LongCovid  
KNGF (Koninklijk Nederlands Genootschap voor Fysiotherapie)  
NIP (Nederlands Instituut van Psychologen)  
NVAB (Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde)  
NVALT (Nederlandse Vereniging van Artsen voor Longziekten en Tuberculose)  
NVD (Nederlandse Vereniging van Diëtisten)  
NVK (Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde)  
Stichting Long Covid  
UMCG (Universitair Medisch Centrum Groningen)  
VSG (Vereniging voor Sportgeneeskunde)  
VRA (De Nederlandse Vereniging van Revalidatieartsen)

#### **Toehoorders**

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport  
RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu)  
ZonMw

**Doorontwikkelagenda COVID-19 herstel- en nazorg**  
Versie september 2023

Mede mogelijk gemaakt door:



projectnummer: 1043 0302 2400 02